

ALFABETITZACIÓ INFORMACIONAL I BIBLIOTECA PÚBLICA. BASES I TASQUES PER A UNA AGENDA DE DESENVOLUPAMENT

Cristóbal Pasadas Ureña
Universitat de Granada
cpasadas@ugr.es

José Antonio Gómez Hernández
Universitat de Múrcia
jgomez@um.es

Resum

Es descriu l'alfabetització informacional com una competència bàsica de les persones per saber trobar i usar la informació més adequada a les seves necessitats, independentment del lloc, suport o mitjà utilitzat per transmetre-la. També s'expliquen les tendències internacionals i locals per a la incorporació d'aquest servei a les biblioteques, i se'n justifica la importància per la connexió que té amb l'aprenentatge durant tota la vida, que fa de les biblioteques un recurs fonamental per a l'educació no formal i informal dels ciutadans. Finalment, i atès que la seva aplicació no deixa de plantejar problemes específics, s'expliquen les actuacions d'institucions com l'IFLA i la UNESCO per establir una agenda comuna de totes les biblioteques, institucions i professions involucrades en l'adquisició per individus i comunitats de les competències bàsiques englobades sota el concepte d'*alfabetització contínua*.

Paraules clau

Alfabetització informacional, biblioteques públiques, formació d'usuaris, competències bàsiques, alfabetització contínua

Resumen

Se describe la alfabetización informacional como una competencia básica de las personas para saber encontrar y usar la información más adecuada a sus necesidades, independientemente del lugar, soporte o medio utilizado para su transmisión. También se explican las tendencias internacionales y locales para la incorporación de este servicio en las bibliotecas, y se justifica la importancia de ello por su conexión con el aprendizaje durante toda la vida, que hace de las bibliotecas un recurso fundamental para la educación no formal e informal de los ciudadanos. Finalmente, y dado que su aplicación no deja de plantear problemas específicos, se explican las actuaciones que instituciones como IFLA y UNESCO realizan para establecer una agenda común de todas las bibliotecas, instituciones y profesiones involucradas en la adquisición por individuos y comunidades de las competencias básicas englobadas bajo el concepto de *alfabetización continua*.

Palabras clave

Alfabetización informacional, bibliotecas públicas, formación de usuarios, competencias básicas, alfabetización continua

Abstract

Information literacy is described as the basic skills needed for people to know how to find and use the most appropriate information for their needs, independently of the place, media or means used for

transmitting it. The article explains about international and local trends for incorporating this service into libraries and justifies the importance of it due to its connection to lifelong learning, making libraries a fundamental resource for non-traditional education for the public. Finally, and given that its application does not stop specific problems from being raised, there is a discussion of the activities of institutions such as IFLA and UNESCO that work toward establishing an agenda common to all libraries, institutions and professions involved in the acquisition —by both individuals and communities— of basic skills included in the concept of continuing literacy.

Key words

Information literacy, public libraries, user training, basic skills, continuing literacy

Introducció

Fer una anàlisi general de l'estat actual de l'alfabetització informacional (d'ara endavant ALFIN) en les biblioteques públiques és molt oportú per raons següents:

- Es compleixen més de cinc anys de presència cada vegada més important de l'ALFIN no sols en tesis doctorals o publicacions (com les citades en la bibliografia final), sinó també en seminaris, cursos de formació i congressos professionals del nostre país, així com en plans estratègics i plans de millora de les biblioteques (especialment universitàries).
- Es comença a veure els excel·lents resultats de l'anàlisi i el replantejament de rols i serveis en les nostres biblioteques públiques des de fa més d'una dècada i, especialment, arran dels recents congressos i jornades de biblioteques públiques.
- En l'àmbit internacional s'estan donant passos per a l'establiment d'una agenda global que permeti a les biblioteques públiques de qualsevol part del món convertir-se en veritables instruments per a la cohesió social, la participació ciutadana i el desenvolupament social i econòmic local, gràcies a la seva contribució a l'alfabetització i a l'aprenentatge al llarg de la vida.
- Coincideix amb la celebració del Col·loqui sobre ALFIN d'Alexandria, el novembre de 2005, preparatori del gran congrés internacional sobre aquest tema que s'hi celebrarà el 2008, i amb el Seminari de Toledo (*Biblioteca, aprenentatge i ciutadania: L'ALFIN* de febrer de 2006), dos esdeveniments de què es pot esperar un gran salt endavant en l'agenda internacional i nacional, respectivament, per a l'ALFIN i per a l'alfabetització contínua.

En aquest treball presentarem aspectes bàsics de:

- la situació de l'ALFIN com a model teòric i com a pràctica professional, a partir sobretot de bibliografia disponible en espanyol
- les tendències en la reflexió sobre els nous rols de les biblioteques públiques
- les experiències, problemes i dificultats de les biblioteques espanyoles en relació amb l'agenda ALFIN, i, especialment, de les públiques
- els desenvolupaments internacionals més rellevants
- algunes prioritats d'actuació a Espanya per a la promoció de l'ALFIN entre els mateixos professionals i entre autoritats d'àmbit local, regional i nacional, institucions i agents socials.

Per revisar la situació de l'ALFIN hi ha ja una abundant literatura internacional traduïda, i també n'hi ha d'escrita a Espanya i accessible a la xarxa Internet, de manera que es pot aprofundir en l'ALFIN per molts camins: accedir als textos normatius i conceptuals de les associacions professionals en els seus portals a Internet (IFLA, ALA, ANZIIL, etc.), llegir síntesis prèvies (Bawden, 2002; Chevillotte, 2005; Virkus, 2003).

Sobre l'estat i els problemes de l'ALFIN a Espanya hi ha alguns treballs anteriors a aquest (Gómez i Pasadas, 2003), així com articles que recopilen les principals actuacions de formació en biblioteques públiques espanyoles (García Gómez, 2000 i 2003), i fonts d'informació com el blog *ALFIN: Recursos e ideas sobre cultura de la información y nuevas alfabetizaciones* <<http://alfin.blogspot.com>>, el grup del Col·legi de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya ALFINCAT amb la seva llista de distribució,¹ i la llista ALFAINFOR <<http://www.rediris.es/list/info/alfainfor.es.html>>. La major part de les traduccions dels documents bàsics s'ha publicat a *Anales de Documentación* <<http://www.um.es/fccd>> i el *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios* <<http://aab.es/puboletin.html>>.

Sobre la situació internacional, a més de les síntesis ja citades, aparegudes a *Library Review*, *Information Research* o *BBF*, destaca per a Europa l'obra dirigida per Carla Basili (2003) amb motiu de l'establiment de l'*European Network for Information Literacy* (ENIL).² Altres fonts d'actualització són *FORMIST informations*, el blog francès sobre ALFIN <<http://blogformist.enssib.fr/>> que manté Sylvie Chevillotte, i el portal de Sheila Webber <<http://dis.shef.ac.uk/literacy/>>, que segueixen una tradició en què va ser pionera Paulette Bernhard, amb el seu portal *Formation «à» la maîtrise de l'information*, continuat per Éric Leroux.³ Atesa la sobreabundància de fonts, una de les conclusions de la reunió d'experts de Praga de 2003 va ser la necessitat d'un portal internacional on en recollissin els principals recursos sobre ALFIN de tot el món.⁴ De tota manera, el document de l'ACRL amb l'agenda per a la investigació sobre instrucció bibliogràfica i ALFIN, complementat amb una recent bibliografia (ACRL-IS, 2005), i amb les recomanacions de les reunions de Praga i Alexandria, són les millors guies de temes per investigar sobre l'ALFIN en tots els sectors.

1. El paradigma teòric de l'alfabetització informacional

Les biblioteques i els seus professionals han desenvolupat en els últims trenta anys un paradigma teòric de l'ALFIN que serveix de fonament per a la pràctica professional davant dels canvis socials, econòmics i tecnològics que han afectat el món de la informació:

- augment exponencial del nombre de publicacions de qualsevol tipus amb la consegüent sobrecàrrega d'informació
- irrupció massiva de les tecnologies de la informació i comunicació (TIC d'ara en avant) que requereixen un nivell d'alfabetització tecnològica
- tendència a l'autoservei en el consum d'informació

1. <<http://www.cobdc.org/grups/alfincat/documents.html>>.

2. Encara que països de l'est —com ara la Federació Russa, que té plantejaments propis i interessants sobre la cultura de la informació— no hi estiguin representats (Gendina, 2005).

3. <<http://mapageweb.umontreal.ca/leroux/AAFD/AAFD.html>>

4. La Secció d'ALFIN de l'IFLA <<http://www.ifla.org/VII/s42/>> ha presentat a la UNESCO un projecte de desenvolupament d'aquest recurs internacional, però encara s'ha de veure si, atesa la magnitud de l'empresa, no seria més eficaç una xarxa de pàgines web per països, per regions o, fins i tot, per àrees funcionals interconnectades. L'adreça del portal és: <http://www.uv.mx/usbi_ver/unesco/>.

- augment de la preocupació per les competències de la població per adaptar-se als canvis i la seva usabilitat en contextos econòmics en transformació ràpida
- extensió de la filosofia de la qualitat, avaluació de resultats i rendició de comptes en el sector públic (Corrall, 2003).

La necessitat de les biblioteques de replantejar-se radicalment la missió, metes i objectius dels seus serveis ha fet evolucionar la tradicional instrucció bibliogràfica, que solia centrar-se en formar els usuaris en l'ús adequat de les instal·lacions i dels equips de la biblioteca i dels seus recursos d'informació impresos. Això ha portat a l'elaboració de programes d'ALFIN dirigits a diferents grups, a fi que adquireixin la competència necessària per buscar i utilitzar la informació més ajustada a les seves necessitats, independentment de formats, suports, canals i ubicació.

Considerem que aquest trànsit és una adaptació natural a noves circumstàncies i exigències del servei que ja es venia donant en les biblioteques, el qual, per tant, no ha suposat la desaparició de les activitats tradicionals d'instrucció bibliogràfica i formació d'usuaris. Al contrari: un bon programa d'ALFIN es continuarà basant en un percentatge gens menyspreable d'activitats i mètodes de formació (visites guiades, guies d'ús de recursos, assistència personalitzada, etc.) utilitzats des de sempre a les biblioteques, només que perfectament integrats en els nous i més amplis objectius d'aprenentatge. Comparada amb la instrucció bibliogràfica i la formació d'usuaris tradicional, l'ALFIN només implica una major i més complexa incardinació de les activitats formatives de la biblioteca en l'entorn educatiu formal, informal i no formal de la comunitat a què serveix.

1.1. Definicions

Les definicions i el concepte d'ALFIN han estat explicats ja en nombrosos treballs disponibles en castellà (Benito, 2000; Gómez, 2000; etc.) i especialment en l'exhaustiva revisió de Bawden (2002) publicada a *Anales de Documentación*. En aquesta s'atribueix a Zurkowski, el 1974, el primer ús de l'expressió ALFIN, relacionant-lo amb el domini eficaç de la informació dins d'un context laboral, possiblement empresarial, i, més específicament, amb la resolució de problemes: «Poden considerar-se alfabetitzades, competents pel que fa a informació, les persones que s'han format en l'aplicació dels recursos d'informació a la seva feina. Han adquirit les tècniques i les destreses necessàries per a la utilització de l'àmplia gamma d'eines documentals, a més de fonts primàries, en el plantejament de solucions informacionals als seus problemes.»

Entre les definicions clàssiques més reconegudes hi ha les següents. En primer lloc, la que va adoptar el Presidential Committee on Information Literacy de l'ALA (1989) en el seu informe final: la persona alfabetitzada en informació «reconeix quan es necessita informació i té la capacitat de localitzar, avaluar i utilitzar amb eficàcia la informació necessària». A continuació, la de Webber i Johnston (2003), que consideren que l'ALFIN «consisteix a adoptar una conducta adequada davant dels problemes de la informació, a fi d'identificar, a través de qual·sevol canal o mitjà, una informació ben ajustada a les necessitats d'informació, que desemboqui en l'ús savi i ètic de la informació en la societat».

També destaca la *Declaració de Praga* sobre ALFIN, fruit de la reunió d'experts convocada en 2003 per la UNESCO i el National Forum on Informational Literacy dels Estats Units (NFIL):⁵ «abasta el coneixement de les pròpies necessitats i problemes amb la informació, i la capacitat

5. <<http://www.cult.gva.es/DGLB/images/DeclaraciondePragaAlfabetizacionInformacional2003.pdf>> (versió en castellà).

per identificar, localitzar, avaluar, organitzar i crear, utilitzar i comunicar amb eficàcia la informació per afrontar els problemes o qüestions plantejats; és un prerrequisit per a la participació eficaç en la Societat de la Informació; i forma part del dret humà bàsic a l'aprenentatge al llarg de tota la vida».

Segons la definició del Chartered Institute of Library and Information Professionals britànic (CILIP, 2004), pensada per a tot tipus de sectors i grups de població, és «saber quan i per què necessites informació, on trobar-la, i com valorar-la, utilitzar-la i comunicar-la de manera eficaç i ètica»;⁶ i perquè una persona sigui considerada com alfabetitzada en informació ha de ser capaç de comprendre:

- La necessitat d'informació
- Els recursos disponibles
- Com trobar la informació
- La necessitat d'avaluar els resultats
- Com treballar amb els resultats i explotar-los
- L'ètica i la responsabilitat en la utilització
- Com comunicar i compartir els resultats
- Com gestionar el que s'ha trobat.

Finalment, en la *Declaració d'Alexandria* de novembre de 2005,⁷ s'ha definit l'ALFIN en total connexió amb l'aprenentatge permanent, com un eix en totes les facetes de la vida, i «fars» de la societat de la informació:

«L'alfabetització informacional és al cor mateix de l'aprenentatge al llarg de la vida. Capacita la gent de tota classe i condició per buscar, avaluar, utilitzar i crear informació eficaçment per aconseguir les seves metes personals, socials, ocupacionals i educatives. Constitueix un dret humà bàsic en el món digital i promou la inclusió de totes les nacions.

L'aprenentatge al llarg de la vida permet que els individus, les comunitats i les nacions assoleixin els seus objectius i aprofitin les oportunitats que sorgeixen en un entorn global en desenvolupament per a beneficis compartits. Ajuda les persones i les seves institucions a afrontar els reptes tecnològics, econòmics i socials, a superar els desavantatges i a millorar el benestar de tothom. L'alfabetització informacional:

- Inclou les competències per reconèixer les necessitats d'informació i per localitzar, avaluar, aplicar i crear informació en contextos socials i culturals;
- Resulta crucial per als avantatges competitius d'individus, empreses (especialment les petites i mitjanes), regions i nacions;
- Ofereix la clau per a l'accés, ús i creació eficaç de continguts que donin suport al desenvolupament econòmic, l'educació, la salut i els serveis humans, i a tots els altres aspectes de les societats contemporànies; i amb això ofereix una base vital per aconseguir les metes de la Declaració del Mil·lenni i de la Cimera Mundial sobre la Societat de la Informació; i
- S'estén més enllà de les meres tecnologies actuals per cobrir l'aprenentatge, el pensament crític i les competències d'interpretació per damunt de fronteres professionals, potenciant els individus i comunitats.»

6. La importància de la definició de CILIP és que implica l'acceptació del concepte *information literacy* en un mitjà professional com el del Regne Unit, que s'havia mostrat molt escèptic sobre la conveniència i la utilitat del concepte.

7. Fruit del segon col·loqui organitzat pel ja esmentat National Forum on Information Literacy i la UNESCO <<http://www.ifla.org/III/isis/BeaconInfSoc-es.html>>.

L'evolució de l'ALFIN ha anat acompanyada de grans controvèrsies, per dues raons. En el pla teòric, perquè la relativa estabilitat i consistència conceptual d'avui és molt recent; i, en el pla pràctic, perquè a mesura que l'ALFIN s'amplia a noves àrees geogràfiques i a nous àmbits professionals, hi ha replantejaments i aportacions que poden portar a canvis de perspectiva. Owusu-Ansah (2003) afirma que si encara hi ha controvèrsia, no és per falta d'una definició clara d'ALFIN, sinó per l'absència de línies clares d'actuació i d'oportunitats per portar-les a terme. És a dir: ja no existirien incerteses conceptuais, sinó dificultats d'aplicació en contextos molt diferents.

1.2. Models, normes i marcs

Òbviament, les definicions formen part d'un corpus de literatura professional sobre l'ALFIN que inclou també els models teòrics que serveixen de base a les normes i directrius per aplicar-la.

L'ALFIN es va anar desenvolupant en biblioteques educatives (tan escolars com universitàries) i les seves associacions professionals, i en aquest entorn s'han formulat models descriptius de les competències informacionals, fins i tot articulant diversos nivells de domini d'aquestes segons el tipus d'estudiant i com avança. Sobre biblioteques escolars, remetem a Benito Morales (2000) per a una discussió en profunditat dels models teòrics d'ALFIN en l'àmbit de l'ensenyament primari i secundari, sector en què només tenim les normes de l'AASL/AECT (1998). Per al món universitari, els models més difosos són «Las siete caras de la alfabetización en información en la enseñanza superior» de Bruce (1997, publicat en castellà en 2003), i «els set pilars» de l'ALFIN de la Society of College, National & University Libraries britànica (SCONUL, 1999). I quant a normes, tenim les de l'ACRL/ALA (2000) i les del CAUL (1a edició, 2000) per a biblioteques universitàries.

Aquestes últimes, en la segona edició, ja sota la responsabilitat de l'Australian and New Zealand Institute for Information Literacy (ANZIL, 2003), estan destinades a tota la població en conjunt, igual que el projecte de normes internacionals elaborades en la Secció d'ALFIN de la IFLA, actualment en fase de discussió pública.⁸

Totes aquestes normes ALFIN es poden considerar com a tals només en un sentit molt relatiu, perquè al posar-les en pràctica és molt difícil concretar en termes mesurables els objectius d'aprenentatge i indicadors de rendiment que esmenten. En tot cas, són útils per planificar els objectius i continguts dels programes ALFIN en qualsevol tipus de biblioteca.⁹

Actualment s'està tendint a superar l'excessiva (i quasi injustificada conceptualment) diferenciació entre models i normes, a través del denominat *Marc per a l'ALFIN*. Això ha estat possible gràcies a plantejaments com els de l'*Information Literacy Framework and Síllabus*, desenvolupat en la Queensland University of Technology,¹⁰ el projecte *Big «Blue»*¹¹ i la segona edició de les normes australianoneozelandeses d'ANZIL, ja citades.

En efecte, el projecte *Big «Blue»* estableix una taxonomia de models i normes <<http://www.library.mmu.ac.uk/bigblue/pdf/taxonomyofinformationskills4.pdf>>, a partir de les qual es desenvolupa el model d'aquestes vuit competències:

8. <<http://bivir.uacj.mx/dhi/DoctosNacioInter/Docs/Guidelines.pdf>>.

9. Una altra vegada l'ACRL és la pionera en utilitzar les normes per establir els objectius de formació dels programes ALFIN i en identificar la responsabilitat d'aquest assoliment per part de bibliotecaris, professorat o tots dos conjuntament, segons el cas (ACRL-IS, 2001).

10. <<http://www.library.qut.edu.au/ilfs/>>.

11. <<http://www.library.mmu.ac.uk/bigblue/bigblue.html>>.

- Reconèixer la necessitat informació
- Afrontar la necessitat informació
- Obtenir la informació
- Avaluar críticament la informació
- Adaptar la informació
- Organitzar la informació
- Comunicar la informació
- Revisar tot el procés.

A partir d'aquest model, i sumant experiències anteriors, com la de la South Bank University (Godwin, 2003), a la proposta de diferents nivells d'ALFIN inclosa en el model d'SCONUL, la Manchester Metropolitan University ha preparat un *Marc per a les competències en informació*¹² en què es detallen els nivells que ha d'assolir els alumnes en els diferents estadis de la seva carrera.

Per la seva banda, la biblioteca de l'australiana Queensland University of Technology inclou en el seu Marc per a l'ALFIN uns nivells de progressió per a cada una de les normes.¹³ L'establiment del nivell d'entrada en l'ensenyament superior per a l'ALFIN resulta vital per a l'establiment dels nivells de sortida en l'ensenyament secundari, perquè, amb certs ajustaments, aquests últims equivaldrien al nivell d'entrada en l'ensenyament superior, d'una banda, i, a més, podrien ser equiparables al nivell bàsic per a la població adulta en general a oferir prioritàriament per les biblioteques públiques en els seus programes d'ALFIN.

Finalment, el *Marc per a l'alfabetització informacional a Austràlia i Nova Zelanda* parteix de quatre principis, segons els quals una persona amb ALFIN:

- S'implica en l'aprenentatge independent per mitjà de la construcció de nou significat, comprensió i coneixement
- Obté satisfacció i realització personal gràcies a l'ús eficaç de la informació
- Busca i utilitza la informació, individualment i en grup, per a la presa de decisions i la solució de problemes enfront de qüestions personals, professionals i socials
- Demostra responsabilitat social gràcies al compromís amb l'aprenentatge continu i la participació comunitària.

Aquests principis emmarquen les sis normes bàsiques que serveixen per identificar que una persona està alfabetitzada en informació:

- Reconeix la necessitat d'informació i determina la naturalesa i el nivell de la informació que necessita
- Troba la informació que necessita de manera eficaç i eficient
- Avalua críticament la informació i el procés de cerca
- Gestiona la informació reunida o generada
- Aplica la informació anterior i la nova per construir nous conceptes o crear noves formes de comprensió
- Utilitza la informació amb sensatesa i es mostra sensible a les qüestions culturals, ètiques, econòmiques, legals i socials que n'implica l'ús.

12. <<http://papyrus.bbt.k.ull.es/Servicios/Formacion/CLE/Adeje2004/Presentaciones/Presentaci%C3%B3n%20Cristobal%20Pasadas.ppt>>.

13. <<http://www.library.qut.edu.au/ilfs/syllabus/proficiencias/>>.

Aquesta evolució cap als *Marc*s i la consideració de diversos nivells d'ALFIN respon també a les crítiques, justificades en part, que van rebre les *Normes* de la nord-americana Association of College & Research Libraries (ACRL/ALA) després d'aparèixer, resumides per Owusu-Ansah (2003) en dues idees: la pretensió d'exhaustivitat, d'una banda, i en la impossibilitat d'aplicar-les de manera immediata i eficaç, tal qual, en situacions reals. No obstant això, la disponibilitat del paradigma de l'ALFIN en el seu estat actual, inclosa l'existència de normes que expliciten els nivells òptims que cal assolir, resulta vital, sobretot per a aquells entorns professionals de països de tot el món que necessiten iniciar els seus propis desenvolupaments de programes d'ALFIN, perquè els ofereix punts de partida i els aporta claus per establir metes i objectius clars, d'acord amb les seves condicions locals.¹⁴

1.3. El desenvolupament en el context de l'educació formal

El paradigma teòric s'ha anat completant en estreta interacció amb la pràctica de l'ALFIN, i quasi exclusivament fins fa poc en l'àmbit de l'educació formal, ja sigui primària, secundària i, sobretot, universitària. La raó és que aquí és on resulta més evident la necessitat que els estudiants adquireixin habilitats bàsiques i capacitat per resoldre problemes que requereixen un ús complex d'informació, al seu torn mediat per les TIC introduïdes massivament en el procés educatiu.

En aquest sentit, creiem que la història de l'ALFIN és un exemple de la mútua influència i inseparabilitat entre el desenvolupament teòric i l'aplicació pràctica. De fet, al mateix temps que es formulaven models i normes, en multitud de biblioteques d'institucions educatives de qual-sevol tipus es planificaven activitats de formació per mitjà de programes d'ALFIN, que poden seguir-se als seus llocs web, i que s'han recollit de manera estructurada en documents de l'ACRL: el que conté les directrius per a l'elaboració de programes d'ALFIN (ACRL, 2002), el de recopilació de millors pràctiques (ACRL, 2003), i el que descriu els factors crítics d'èxit (Town, 2003). D'acord amb aquests documents, entre els trets més necessaris d'un programa d'ALFIN s'inclourien:

- El compromís dels bibliotecaris i del professorat amb el desenvolupament i avanç del seu propi nivell ALFIN, com a garantia que es predica amb l'exemple
- La integració de l'ALFIN en el currículum
- L'ajustament dels programes per nivells, d'acord amb el creixement de l'estudiant al llarg dels seus cicles d'aprenentatge
- La col·laboració entre professorat, bibliotecaris i personal d'altres unitats per a l'ensenyament
- La identificació de competències genèriques i específiques a adquirir per a disciplines, professions o ocupacions concretes d'acord amb els seus continguts
- L'adaptació a nombrosos estils d'aprenentatge i d'ensenyament (materials d'aprenentatge impresos i en línia)
- La formació a partir dels coneixements reals de l'estudiant (determinació de nivells d'entrada, intermedis i de sortida)
- El reconeixement de les diferències d'estils d'aprenentatge i d'ensenyament per mitjà de l'ús de les més diverses tècniques de valoració de resultats
- Un enfocament sobre el rendiment, l'adquisició de coneixements i la valoració de les actituds de l'estudiant.

14. Alex Byrne, president de l'IFLA 2005-2007, ha subratllat la necessitat de superar la dicotomia entre teoria i pràctica de l'ALFIN precisament per l'urgent necessitat dels professionals de molts països de disposar d'instruments d'ALFIN ben fonamentats teòricament però que es puguin adaptar i aplicar en diverses circumstàncies locals (Byrne, 2005).

2. La introducció de l'alfabetització informacional en les biblioteques públiques

2.1. L'alfabetització informacional en les polítiques educatives i socials

Com es pot observar, alguns dels trets que acabem de citar són difícils d'encaixar en entorns d'educació no formal i informal, com les biblioteques públiques i altres serveis d'informació d'organitzacions o empreses. Per això, encara que l'agenda de l'ALFIN en el context de l'educació formal continua tenint problemes i prioritats específiques, una sèrie de canvis ocorreguts en l'última dècada ha obligat a plantejaments cada vegada més unitaris (que no uniformes), dels problemes de l'ALFIN, per poder-la estendre i aplicar en qualsevol biblioteca, en coherència amb les necessitats generals de la societat. Aquests factors per a l'extensió de l'ALFIN són:

- La importància creixent que es dona a l'aprenentatge al llarg de la vida en la societat actual, que es reflecteix en els documents d'organismes com la UNESCO, l'OCDE o la Comissió Europea, obliga a assumir un rol actiu a totes les biblioteques (al marge de la seva classificació funcional), en l'oferta d'oportunitats de formació i d'aprenentatge dels tipus més diversos a les seves poblacions (Gómez Hernández i Licea, 2005; MLA, 2004).
- Una altra necessitat fonamental de la societat en aquests primers anys del nou mil·lenni, amb la qual han de connectar les biblioteques, és la de fomentar la participació democràtica i la inclusió, entesa com l'esforç constant de cerca dels mecanismes d'inserció dels grups en risc d'exclusió. Això també ressalta la rellevància dels serveis educatius i de formació de capacitats que les biblioteques poden desenvolupar. Contràriament a allò que molts grups interessats pretenen fer-nos creure, la bretxa educativa (més que la merament tecnològica o digital) és el problema més urgent per a la societat, perquè un bon nivell educatiu i de formació en valors garanteix la salut democràtica i participativa, sobretot davant de la diversitat cultural. Només l'increment de l'educació i l'extensió al nombre més gran possible de ciutadans de totes les classes podrà ajudar a l'adaptació constant i sense traumes dels ciutadans als canvis socials, econòmics i culturals. Totes les biblioteques haurien de reflectir aquestes prioritats en organitzar-se i establir les seves actuacions.
- La necessitat de fomentar la cohesió social en un context social multicultural, constituït per grups molt heterogenis. Les biblioteques generen «capital social» i contribueixen a la integració de la comunitat oferint espais de comunicació interracial, intergeneracional i interclassista que ajuden a la convivència, i entorns d'autoformació i desenvolupament personal i grupal com són les oportunitats d'educació informal i no formal dins de l'agenda per a l'aprenentatge al llarg de la vida (Goulding, 2004).
- Els models de gestió actuals, basats en l'avaluació de la rendibilitat social dels serveis públics, obliguen les biblioteques a acreditar els beneficis de la seva existència i finançament. En aquest sentit la planificació d'activitats d'ALFIN i la comprovació de les competències aconseguides pels seus destinataris, mesurats de manera sistemàtica i homogènia, seria una manera d'evidenciar el paper de qualsevol tipus de biblioteques en l'èxit de resultats molt valorats socialment. I això és imprescindible tenint en compte l'enfocament predominantment neoliberal de l'Estat, i útil davant de la competència desigual amb les TIC, que s'han convertit en l'imaginari social en solució per a tot.

Considerem, doncs, que la contribució a l'agenda social i educativa en general, i els programes d'ALFIN, la seva execució i l'evidència del seu aprofitament, serien elements fonamentals per demostrar la utilitat social de les biblioteques, i de la resposta que ofereixen a les

exigències de la ciutadania contemporània i als canvis que estem vivint. És el moment d'afirmar que la disponibilitat del paradigma teoricopràctic de l'ALFIN, quan aquests canvis comencen a ser indefugibles, és un èxit fonamental de la professió bibliotecària, que acredita la contribució que els nostres centres poden fer al conjunt de la societat.

Ara bé, es podria objectar que l'ALFIN és un servei que, si de cas, ha tingut un desenvolupament intern en determinades biblioteques, principalment educatives, i que no ha transcendit més enllà de les parets d'aquestes en països on continuem tenint escassa rellevància per a la gran massa de ciutadans. Encara que això és cert en part, i constitueix una de les grans dificultats per a l'expansió de l'ALFIN, creiem que el fet que sigui reconeguda progressivament per governs i autoritats (nacionals, regionals i locals) com una de les «competències bàsiques», i, per tant, que siguin incloses en les polítiques de desenvolupament de competències per a la població, tindrà un efecte multiplicador a curt i mitjà termini. Per exemple, podem esperar que l'OCDE, que ha inclòs al programa DeSeCo l'ALFIN com una competència fonamental junt amb l'alfabetització bàsica i amb l'alfabetització tecnològica (Rychen i Salganik, 2003), prengui mesures per al seu mesurament longitudinal en els països adherits al programa PISA i altres programes d'avaluació de les capacitats ciutadanes (Cuevas i Vives, 2005),¹⁵ i orienti així les polítiques educatives cap a la formació en ALFIN.

Les biblioteques públiques són particularment rellevants per a ALFIN i l'alfabetització contínua perquè ofereixen un marc on es pot fer una formació integrada de totes les habilitats bàsiques descrites pel projecte DeSeCo. Vegem-ne un exemple de molta actualitat: imaginem una biblioteca pública en què una de les prioritats d'actuació consistís en l'alfabetització bàsica en la llengua de la societat d'acollida (espanyol, català, etc.) de dones immigrants que encara no la dominessin. L'aprenentatge de la lectoescriptura es faria per mitjà de la creació individual o en grup de materials propis, en ordinadors a partir de les experiències d'integració i aclimatació d'aquestes dones, els problemes més urgent de salut o d'ocupació que tinguessin, o fins i tot, les necessitats d'informació bàsica sobre el funcionament de determinats serveis locals vitals per a la seva situació.¹⁶

Com es pot veure, totes aquestes reflexions pretenen fer veure que els rols de qualsevol tipus de biblioteques han de ser vistos i *venuts* cada vegada més com a contribució neta a les possibilitats de formació i d'aprenentatge al llarg de la vida. I resulta evident que és a través dels programes d'ALFIN per a diferents segments de la població que qualsevol biblioteca complirà amb aquest nou paper fonamental i del qual ha de donar compte a la societat que la finança.

Però en aquest punt sorgeix una nova dificultat, tan teòrica com pràctica, que té a veure amb l'exacta delimitació de l'ALFIN respecte d'altres alfabetitzacions, i també amb el rol principal o subsidiari que cada tipus de biblioteca ha d'assumir en relació amb les *altres* alfabetitzacions, les alfabetitzacions múltiples de què es parla en la literatura pedagògica. I és un problema tan teòric com pràctic, i força important, perquè té a veure amb estratègies i prioritats d'actuació de cada biblioteca d'acord amb la seva peculiar i particular circumstància local. En efecte, si una biblioteca pública municipal té una població a servir on el nombre d'analfa-

15. La sistematització de competències bàsiques del projecte DeSeCo ajuda a superar les controvèrsies sobre el significat i l'abast de l'ALFIN en relació amb les altres alfabetitzacions, i aclareix la diferència entre *alfabetització digital* o *alfabetització en tecnologies de la informació* (que es refereix a soports, canals i equipaments) i ALFIN (que es refereix a continguts, inclosos els dels mitjans de comunicació de qualsevol tipus).

16. Activitats d'aquest tipus, que integren la formació bàsica en els tres tipus d'alfabetització alhora, les estan patrocinant la UNESCO i altres agències de l'ONU en les seves campanyes conjuntes sobre la sida a l'Àfrica, on centres de salut, telecentres i biblioteques es reparteixen de manera coordinada la responsabilitat sobre la difusió de la informació més essencial. Vegeu: <http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=15886&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html>.

bets és del cinquanta per cent, quines prioritats d'actuació ha d'establir de manera que no sigui vista inevitablement la biblioteca com un recurs al servei dels que més tenen? Haurà de donar prioritat a les activitats d'alfabetització bàsica pels mitjans més diversos, a risc de reduir els serveis destinats al segment de població que ja eren usuaris tradicionals? Quines polítiques d'ús de terminals d'accés a Internet s'implantaran i per a qui, si, per exemple, la població adulta en desocupació, o les persones grans, que constitueixen un segment important de la seva població, no tenen cap fluïdesa en l'ús de les tecnologies?

Aquest tipus de preguntes, suscitées en els medis més diversos, són les que han portat a reclamar un plantejament integral de totes les alfabetitzacions per part de totes les autoritats i totes les professions que tenen a veure amb facilitar l'aprenentatge permanent i per a tota la població. La consciència d'aquesta necessitat i l'oportunitat de reflexionar-hi en el fòrum de la Cimera Mundial de la Societat de la Informació és el que va portar la presidència de l'IFLA al llançament del concepte d'«alfabetització al llarg de la vida» (*lifelong literacy*), que estableix una continuïtat i interdependència indestructible entre totes les alfabetitzacions que una persona necessita en totes les edats i en totes les circumstàncies vitals, i a la conclusió que les biblioteques contribueixen, encara que de diverses maneres i diversos nivells, a la provisió d'oportunitats per a aquestes alfabetitzacions. I probablement s'hagi adoptat aquest nou concepte tenint en ment, principalment, les biblioteques públiques.

2.2. Situació internacional de l'alfabetització informacional en les biblioteques públiques

Encara que hi ha dificultats, creiem que les tendències i l'evolució social a l'entorn del mil·lenni va induint les biblioteques públiques a redissenyar-se com a centres de recursos i d'informació per a la comunitat, amb una funció creixent d'inclusió social i de cohesió comunitària, al mateix ritme i en la mateixa mesura en què les institucions de govern de què depenen afronten reptes de desenvolupament local, d'integració d'immigrants, de serveis socials d'atenció a desocupats i minories d'exclusos, etc. Des de la *Declaració de Copenhague* (1999)¹⁷ aquestes noves funcions de les biblioteques públiques s'articulen a l'entorn dels quatre eixos que també va fixar el *Manifest d'Oeiras* (2003)¹⁸ de la xarxa PULMAN: democràcia i ciutadania; aprenentatge al llarg de la vida; desenvolupament econòmic i social; i suport i salvaguarda de memòria i diversitat cultural.

Aquí ens cenyim, lògicament, a allò que té a veure amb aprenentatge permanent i ALFIN, però abans d'esmentar alguns problemes específics de l'ALFIN a Espanya, comentarem altres informes sobre la situació en alguns altres països que sempre han estat una referència per a la nostra professió, amb la intenció de demostrar que el desenvolupament de l'ALFIN en les biblioteques públiques és un fenomen recent fins i tot en aquests països líders, i que els problemes que tenen són de la mateixa escala i naturalesa.¹⁹

17. La van aprovar a Copenhague el 1999, amb el títol *Alguna cosa per a tots: les biblioteques públiques i la societat de la informació*, els responsables de 31 països europeus que van destacar el paper de les biblioteques en la societat de la informació. Disponible a: <<http://travesia.mcu.es/documentos/Copenhague.pdf>>.

18. Aprovat a la Conferència Internacional d'Oeiras (Portugal) el 2003 per responsables de biblioteques de més de quaranta països. S'hi destaca el paper que tenen les biblioteques en la satisfacció de les necessitats dels ciutadans en l'era digital i es completa amb un pla d'acció amb 10 objectius que cal assolir: <<http://www.pulman-web.org/documents/manifesto/Manifesto-Spanish-version.doc>>.

19. La qual cosa, tot s'ha de dir, ha portat l'IFLA i la UNESCO a concentrar llurs prioritats en l'agenda internacional per a l'ALFIN en les biblioteques públiques, com veurem.

Així, respecte del Canadà, Julien i Breu (2005) han analitzat els resultats d'una enquesta d'àmbit nacional sobre les activitats d'ALFIN en les seves biblioteques públiques i sobre les actituds dels seus bibliotecaris, i es conclou que la formació en ALFIN no sembla encara una prioritat, que la importància atorgada a activitats formatives no és alta, i que fan falta més recursos (finançament, personal format, espais i equipaments adequats) per poder assumir majors responsabilitats. En definitiva, es conclou en aquest treball sobre Canadà, «semblaria com si els nous rols per a les biblioteques públiques en l'economia de la informació fins a cert punt els han estat imposats, i hi ha evidències que aquestes funcions ni estan acceptades plenament per la comunitat de biblioteques públiques ni són reconegudes pels seus usuaris reals o potencials». Aquestes conclusions són transportables al nostre entorn i al de la majoria de països, la qual cosa justifica la importància que a l'IFLA i a la UNESCO es dóna a les campanyes de formació en ALFIN dels mateixos professionals de les biblioteques i de màrqueting del concepte, primer entre els professionals per mitjà d'activitats de formació permanent de les institucions i associacions professionals, i després entre els usuaris i població en general.

Per la seva banda, sobre Dinamarca, la professora Skov (2004) aporta alguns exemples de cooperació entre les biblioteques públiques i l'escola primària i secundària, i conclou que, als països nòrdics, aquestes tenen «un paper important a fer, si decideixen no sols oferir respostes fàcils i accés a recursos, sinó que assumeixen un rol educatiu i s'impliquen activament en els processos de construcció de coneixement dels seus grups principals d'usuaris en col·laboració amb altres sectors interessats».

Sobre la situació als Estats Units, Jehlik (2004) remarca que les noves directrius de la Public Library Association sobre planificació de serveis per obtenir resultats, exigeixen que es posi l'èmfasi en ensenyar a trobar i avaluar la informació abans que en donar simplement respostes a preguntes. Així mateix, afirma que la disponibilitat d'equipament i de connexions ha atret a les biblioteques públiques fonamentalment persones grans que no saben utilitzar ordinadors i persones que cerquen ocupació, la qual cosa ha suposat arribar a grups que no solien usar-les, però per raons i per a serveis nous que impliquen disponibilitat de personal preparat, equipaments, locals i tecnologies que no sempre s'aconsegueixen a l'instant.

Bertot, McClure i Jaeger (2005), en el seu últim informe sobre *Public libraries and the Internet 2004: Survey results and findings*, descobreixen que la gran majoria de biblioteques públiques ofereixen alfabetització tecnològica als seus usuaris, principalment a les persones grans, als que no tenen accés a Internet als seus domicilis, i als adults que cerquen oportunitats de formació contínua. Però atesa la limitació dels recursos, hi ha dificultats evidents a l'hora d'establir prioritats. Si hi ha expectatives i convicció per part de la societat i de les autoritats que les biblioteques públiques exerceixin un rol important en l'aprenentatge al llarg de la vida, llavors les polítiques públiques han d'incloure un suport específic per a aquesta funció.

Finalment, un comitè d'investigació del Senat australià²⁰ va publicar l'octubre de 2003 un informe sobre les biblioteques en el medi digital, on s'afirma que «potser el més important en el nou entorn digital sigui que les biblioteques públiques tenen un paper molt significatiu a l'hora d'assegurar l'accés a la informació en línia a tots els que no disposen d'accés privat. I per accés entenem molt més que un PC disponible connectat a Internet: també l'ajuda per trobar els continguts buscats» (Senate, 2003). L'informe del Senat d'Austràlia és molt il·lustratiu res-

20. <http://www.aph.gov.au/Senate/committee/ecita_ctte/completed_inquiries/2002-04/online_libraries/-report/report.pdf>.

pecte d'algunes polítiques de promoció de l'accés públic a Internet a Espanya, i vénen al cas en aquesta discussió del rol de les biblioteques públiques en la formació de la població general en tot tipus d'habilitats bàsiques. Per exemple, el Senat descriu com la majoria de programes de promoció de l'accés se centraven en el mer accés físic a través de telecentres o centres comunitaris d'accés a les TIC que, en alguns casos, s'ubicaven en el mateix carrer o, fins i tot, en el mateix edifici que la biblioteca pública. El comitè del Senat es pregunta «per què un recurs ben establert i conegut i molt utilitzat com és la biblioteca pública no ha estat col·locat en el cor mateix d'aquesta prodigalitat tecnològica» (Senate, 2003). El comitè també es plantejava els diferents tipus d'usos de la biblioteca pública i si era possible distingir entre «cerca d'informació» i «mer ús recreatiu». El comitè va rebre evidències que els usos més estesos d'Internet en les seves biblioteques eren el correu electrònic (amb els fins més variats), la recerca d'ocupació, activitats acadèmiques de divers tipus, consultes bancàries, notícies i referència, interessos personals i *hobbies*, i informació sobre viatges. Finalment, el comitè també va identificar els grups socials més desfavorits als quals les biblioteques públiques haurien de dirigir les seves prioritats d'accés i formació, que eren: ancians, estudiants, població indígena, discapacitats i immigrants.

2.3. Situació a Espanya

Hem descrit aquestes experiències de països que considerem avançats per subratllar el fet que les nostres biblioteques públiques no passen per circumstàncies molt diferents, i que gairebé a tot arreu es viuen situacions semblants, es cometen els mateixos errors i es produeixen ineficiències en l'ús d'uns recursos que mai no són abundants. El cas de la descoordinació entre telecentres o quioscos tecnològics i biblioteques resulta paradigmàtic de l'errònia planificació de les inversions públiques i privades, ja que es dupliquen innecessàriament esforços i es crea competència entre mecanismes de provisió d'oportunitats d'aprenentatge que haurien d'estar perfectament acoblats en els seus objectius i en les seves àrees de responsabilitat, en benefici de la població a qui van dirigits.

Seria massa llarg revisar sistemàticament els esforços, tan teòrics com aplicats, per a la promoció de l'ALFIN a Espanya. N'esmentarem només alguns:

- En el pla teòric, hi ha tesis doctorals (entre altres: Benito, 1996; Ortoll, 2004), publicacions divulgatives i presència en jornades i congressos (FESABID 2003 i 2005, Jornades de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios de 2004, Jornades Catalanes de Documentació, *Fòrum Biblioteca y Sociedad* 2004 d'Anabad), llistes de distribució i grups de treball com ALFINCAT.
- En el pla teoricopràctic, hi ha hagut participació en projectes europeus. Des dels ja llunyans PLAIL i DERAL sobre educació d'adults i biblioteca, i Educate, que va donar lloc a *Into Info* a final dels anys noranta amb participació de la Universitat de Barcelona, fins als recents TUNE i PULLS. El primer ha desenvolupat un model per a la formació d'usuaris amb la participació de la Biblioteca Regional de Castella-la Manxa <http://sacm.jccm.es/biblioteca_regional/doc/The_TUNE_Model_spa.pdf>, i PULLS ha produït un altre model, en aquest cas per a l'establiment de centres d'aprenentatge autònom a les biblioteques públiques, amb la participació del Servei de Biblioteques de la Diputació de Barcelona.²¹

21. <[http://www.enterfora.com/QuickPlace/pulls/Main.nsf/\\$defaultview/13579E33B3D245E8C12570BC00393F25/\\$File/News%20letter%20special%20November%202005.pdf?OpenElement](http://www.enterfora.com/QuickPlace/pulls/Main.nsf/$defaultview/13579E33B3D245E8C12570BC00393F25/$File/News%20letter%20special%20November%202005.pdf?OpenElement)>.

- En la pràctica, hi ha molts exemples d'aplicació, virtual o presencial:
 - Virtual, a través de l'espai digital de la biblioteca, en bona part realitzats en entorns universitaris, però no exclusivament:
 - Tutorials disponibles en els portals de biblioteques universitàries com les de Sevilla, Politècnica de Catalunya i altres, tan propis com adaptats (cas de *TILT* o *Into Info*²²). Destacaríem també per la seva sistematicitat el tutorial *E-coms, Electronic contents «management» skills*.²³
 - Desenvolupament de serveis d'orientació en temps real com a Via Virtual de la biblioteca de la Universitat de Cadis, i *offline* per mitjà de formularis.
 - Cursos basats en eines d'educació a distància, com Moodle: El curs «alfabetització informacional» de la Universitat de Granada per a estudiants de psicologia, a través del seu *Àgora*.²⁴
 - Alguns continguts formatius del portal *CHILIAS*, de la Diputació de Barcelona, especialment l'espai denominat *Infoton*.²⁵
 - Curs *Per arribar a ser un expert en informació*, per a alumnes de primer curs d'Educació Secundària, desenvolupat per Glòria Durban.²⁶
 - Presencial, en els espais bibliotecaris:
 - Quasi totes les biblioteques universitàries tenen programes de formació d'usuaris, estructurats per nivells, des del bàsic a l'especialitzat. Inclouen formació sota demanda, cursos amb acreditació —que arriba fins a 3 crèdits—, col·laboració en pràctiques docents i treballs de final de carrera. Es poden citar com a exemple en l'àmbit català els desenvolupats a la Universitat Politècnica de Catalunya (Vives, 2004a i b)
 - Les biblioteques públiques²⁷ van portant a terme nombroses experiències de formació, tant d'ús d'Internet i alfabetització digital com de formació d'usuaris, i de suport a l'aprenentatge permanent i d'adults. Ja hem esmentat projectes europeus rellevants on participen biblioteques públiques espanyoles, i podríem afegir esforços com els de la Biblioteca Pública de Tarragona <<http://cultura.gencat.es/bpt/serveis/formatic.htm>>, així com la completa oferta que manté des de fa més de deu anys la Fundación Germán Sánchez Ruipérez, amb programes clàssics, descrits a <<http://www.fundacionsr.es/documentos/default3.htm>>.

22. Hi ha una versió catalana d'aquest tutorial ALFIN de la biblioteca de la Universitat de Texas disponible a: <<http://biblioteca.upc.es/tilt/intro/internet.htm>>. La Universitat de Sevilla té bons exemples de tutorials disponibles a <http://bib.us.es/ayuda_invest/autoformacion.asp>: un tutorial sobre cerca d'informació, en flash, a <<http://bib.us.es/Flash/welcome.html>>, i les «Rutas para el explorador», a <http://bib.us.es/ayuda_invest/rutas.asp>.

23. <<http://mpinto.ugr.es/e-coms/index.htm>>.

24. <<http://pefc5.ugr.es/moodle/course/view.php?id=11>>.

25. <<http://www.diba.es/chilias/infoton/infoton.asp>>.

26. <<http://www.bibliotecaescolar.info/ACTIVITATS/index.htm>>.

27. Independentment que considerem que el mer ús de la biblioteca implica una experiència que, globalment, és educadora, ja que proporciona coneixements, hàbits, vivències, mètodes, models, etc. Un exemple rellevant d'aquesta visió és la pràctica del servei que fan biblioteques com la Infantil i Juvenil de Can Butjosa o que promou el grup de biblioteques catalanes associades a la UNESCO. Les seves Jornades de 2005 adoptaren aquest enfocament: «La biblioteca educadora: entre el llibre i la lectura». Vegeu: <<http://bibut.parets.org/>> i <<http://www.unescocat.org/es/quisom/biblio/index.html>>.

- En altres contextos, l'ALFIN ha estat objecte de preocupació ocasionalment en les organitzacions, en serveis d'informació laboral, juvenil²⁸ o sanitari. I, evidentment, hi ha moltes connexions amb les iniciatives dels docents i les xarxes de telemàtica educativa, perquè hi proliferen exercicis basats en programes com a *Clic* <<http://clic.xtec.net/es/index.htm>>, *webquests* que es constitueixen en guies per a l'elaboració de treballs documentals, anàlisi, cerca d'informació i resolució de problemes <<http://www.xtec.es/recursos/webquests/>>.

Encara que la incorporació d'aquests programes es va fent a ritmes diversos, creiem que a Espanya l'evolució en els últims anys ha estat positiva, potser no tant per l'increment de la consciència entre la classe política i els agents socials, com per la reflexió col·lectiva dels professionals sobre aquests problemes i la millor manera d'afrontar-los.²⁹ Per això, i com a fruit de l'evolució en les nostres biblioteques públiques, no és gens estrany que l'atenció en la formació d'usuaris i en l'alfabetització informacional hagi irromput amb força, fins i tot amb la dificultat afegida de la debilitat crònica del sector de les biblioteques escolars de primària i secundària, com ha ratificat l'informe de l'Instituto Idea i la Fundación Germán Sánchez Ruipérez (2005). I amb unes biblioteques públiques que han hagut de suplir tradicionalment, i de mala gana moltes vegades, aquesta debilitat, i que, al seu torn, també mantenen retards significatius respecte de la mitjana de serveis europea (Ministeri de Cultura, 2005).

3. Problemes i avanços recents de l'alfabetització informacional

3.1. Problemes

Considerem que els problemes bàsics per a l'agenda de l'ALFIN en les biblioteques públiques, no sols del nostre país, s'articulen en els eixos següents:

Aspectes generals

- Falta de recursos financers, personal, locals i equipaments per afrontar els rols exigits per la *Declaració de Copenhagen* o el *Manifest d'Oeiras* esmentats més amunt.
- Escassa consciència entre les autoritats de tots els nivells sobre la necessitat de coordinació d'activitats i d'esforços amb vista a una gestió eficaç socialment dels recursos destinats a activitats d'aprenentatge permanent.
- L'absència de l'ALFIN en els programes de molts governs per a les qualificacions professionals i les competències bàsiques, a pesar dels clars resultats i recomanacions del projecte DeSeCo esmentat més amunt.
- Manca, fins fa poc de temps, de programes d'ALFIN dissenyats específicament per cobrir les necessitats de les biblioteques públiques, pocs exemples de bones campanyes de promoció entre els mateixos bibliotecaris i entre les autoritats i agents socials.

28. Vegeu els treballs citats d'Eva Ortoll, Mercè Muntada, Ajo Monzó, Eva Nigorra i altres disponibles a: <<http://www.cobdc.org/grups/alfincat/documents.html>>.

29. En trobareu evidències si reviseu, per exemple, els documents de congressos i activitats de biblioteques públiques a Espanya recollits al portal Travesía <<http://travesia.mcu.es>>.

Aspectes relatius als professionals i les seves concepcions i competències

- La majoria de la professió està encara al marge de l'ALFIN, la qual cosa obliga clarament a campanyes d'informació i promoció específica prèvies a la promoció entre les autoritats, els agents socials i el públic en general
- Necessitat de major col·laboració entre tots els professionals dedicats a facilitar l'adquisició de competències bàsiques per part de la població
- L'interès d'alguns sectors de la professió a continuar amb els problemes de terminologia i de definició de l'ALFIN respecte d'altres alfabetitzacions, en detriment d'experiències i aplicacions pràctiques i provadament correctes en benefici de la població
- Dèbil formació específica dels professionals en competències i habilitats per ajudar la població en l'aprenentatge i en l'ALFIN. En concret, és molt incipient la reflexió sobre la necessitat d'incloure l'ALFIN en el pla d'estudis o en les activitats de desenvolupament professional dels col·legis i associacions professionals.

Usuaris

- Dificultats per portar a terme actuacions específiques per a nous grups d'usuaris atrets per l'oferta de nous serveis com Internet.
- Acceptació acrítica general de la idea que Internet ha fet molt fàcil l'accés a tota la informació, fins i tot en contra de l'evidència inqüestionable que, encara, gran part de la informació científica, per exemple, no és recuperable pels cercadors i només hi pot accedir qui paga la llicència

Organització i avaluació

- Escàs desenvolupament d'aliances entre sectors implicats en l'agenda ALFIN i de l'alfabetització al llarg de la vida. En concret, dificultats de col·laboració entre professors, bibliotecaris i altres facilitadors de l'aprenentatge en l'àmbit universitari; dificultats de col·laboració entre biblioteques públiques i professorat d'ensenyament primari o secundari; absència injustificable de col·laboració entre bibliotecaris de diferents nivells educatius, i amb les biblioteques públiques o amb les biblioteques d'empreses o corporacions per a programes d'ALFIN en el lloc de treball.
- Dificultats per a la integració dels continguts d'ALFIN en els plans d'estudi dels diferents nivells educatius formals i, al mateix temps, absència de marcs curriculars estandarditzats per a l'adaptació i l'ajustament a necessitats locals, sobretot en biblioteques públiques i d'empresa. En concret, falta de comprensió clara, d'una banda, de la dependència de l'ALFIN respecte del context, que inclou especificacions per a diferents grups d'edat, segments educatius, disciplines acadèmiques, professions, característiques nacionals i regionals, etc. Però, per l'altra, comprensió igualment clara que la provisió de la formació i educació en ALFIN requereix nivells d'estandardització i homogeneïtzació de continguts i proves, perquè, en cas contrari, estaria en risc la característica fonamental de l'ALFIN com a competència bàsica: la seva possibilitat de transferència.
- Pocs instruments desenvolupats per a la valoració i/o certificació dels èxits individuals en els programes d'ALFIN, sobretot en entorns d'educació no formal i informal com les biblioteques públiques, d'empresa, etc.

- Falta de guies d'acreditació i avaluació de programes d'ALFIN per les agències encarregades de la qualitat en l'educació o en el sector públic.

3.2. Avanços

Es podria continuar enumerant problemes i qüestions que encara ha d'afrontar l'agenda ALFIN, però no s'ha de tenir una sensació negativa davant de la magnitud dels reptes a què s'enfronta, perquè creiem que els instruments estan ja més que raonablement desenvolupats, i que ara es tracta d'un problema d'ampliació d'escala, primer entre els mateixos bibliotecaris, i després entre els altres professionals que tenen una responsabilitat educativa, entre les autoritats, els agents socials i el públic. De totes maneres, el paradigma es continua desenvolupant contínuament i hi ha algunes experiències que encoratgen una visió optimista:

- Sobre el context disciplinar de l'ALFIN en educació superior, cal destacar la iniciativa *Information Literacy «in» the disciplines* de la Secció d'Instrucció de l'ACRL/ALA,³⁰ on es recullen normes i directrius d'agències d'acreditació de l'Educació Superior i d'associacions professionals i programes i articles sobre ALFIN en relació amb disciplines acadèmiques concretes.
- Sobre la dificultat d'avaluació de resultats i èxits individuals, subratllem les contribucions del projecte SAILS <<http://www.projectsails.org>> i, sobretot, del programa *ICT Literacy Assessment* d'avaluació conjunta de competències en TIC i en ALFIN desenvolupat per l'Educational Testing Service dels EUA per a un consorci de biblioteques universitàries del país <<http://www.ets.org>>.
- A pesar de la controvèrsia en els mitjans acadèmics del Regne Unit sobre la utilitat de programes d'ALFIN genèrics o amb poca dependència del context, l'Open University ha desenvolupat el seu programa d'ALFIN *MOSAIC*, que pretén estendre a les altres universitats del Regne Unit, i que fins i tot es publicita com una espècie de certificat d'ALFIN <<http://www.open.ac.uk/mosaic/>>.
- En connexió amb el punt anterior, diverses institucions escoceses, com l'Scottish Library and Information Council, ajuntaments, centres d'ensenyament, i l'empresa de provisió d'aprenentatge en línia Learndirect Scotland, han patrocinat i desenvolupat el programa *Information Handling Skills*,³¹ un curs interactiu de 23 petits mòduls d'aprenentatge d'ALFIN més cinc escenaris temàtics (ocupació, oci, investigació, compres i viatges) en què aplicar els continguts dels mòduls. El programa es pot cursar en biblioteques públiques, centres comunitaris, presons, escoles i instituts, acadèmies d'ensenyament, universitats, etc. I el que més crida l'atenció és que la Scottish Qualifications Agency acredita la superació del programa com a Qualificació Nacional de Nivell Intermedi 2, a més de comportar la certificació automàtica per a la Solució de Problemes com a competència fonamental. Considerem que és una experiència pionera que obre camins.
- En estreta col·laboració amb la Biblioteca d'Andalusia, el Consorcio Fernando de los Ríos para la Enseñanza Abierta en Andalucía <<http://www.aulae.es>> ha adquirit els drets de traducció i adaptació a la realitat andalusa i espanyola del programa esmentat abans, a fi d'oferir-lo a la població adulta en general a través fonamentalment del sistema andalús de biblioteques i com a complement a l'oferta que el Consorcio fa de l'Acreditació Europea d'Ús d'Ordinadors (ECDL).

30. <<http://www.ala.org/ala/acrlbucket/is/projectsacrl/infolitdisciplines/>>.

31. <<http://www.slainte.org.uk/infhandling/>>.

- Quant a les competències professionals, ja s'inclou la de fer formació i accions pedagògiques en l'*Euroreferencial en Información y Documentación*³² elaborat per ECIA, per la qual cosa hauria de passar al currículum dels estudis de Biblioteconomia i Documentació. De fet, un projecte europeu Sòcrates anomenat *LIS Education «in» Europe* ha tractat del nou pla d'estudis per a la formació dels professionals davant de la convergència en un Espai Europeu d'Educació Superior (EEES), tenint en compte l'ALFIN com un dels dotze grups de temes de debat per a l'elaboració d'un currículum europeu.³³ En el marc espanyol, a més d'estar present la capacitació en ALFIN en algunes facultats de documentació, com les de Múrcia, Salamanca o Barcelona (a través d'assignatures amb denominacions molt diverses), també va apareixent en els plans de formació permanent dels sistemes bibliotecaris de diverses regions. Per exemple, a finals de 2005 vam impartir un curs sobre ALFIN als directors de biblioteques públiques de l'Estat, per impuls de la Subdirecció General de Coordinació Bibliotecària, i també apareix en programes autonòmics.
- El seminari de treball «Biblioteca, aprendizaje y ciudadanía: la alfabetización informacional» en la Biblioteca Regional de Castilla-la Manxa, auspiciat pel govern regional d'aquella comunitat i la Subdirecció General de Coordinació Bibliotecària del Ministeri de Cultura és un pas endavant per ser la primera trobada per a la reflexió sobre els principals problemes de l'ALFIN: el consens teòric sobre el marc i model per entendre el servei, els mètodes pedagògics adequats per a la realització de bones pràctiques, les possibilitats d'avaluació de les competències i aprenentatges facilitats, i les polítiques per a promocionar-la i implantar-la. Se'n pot considerar fruit la *Declaració de Toledo*,³⁴ el consens terminològic o una imatge gràfica per a aquest servei.

4. Perspectives: Tasques per a una agenda internacional de l'alfabetització informacional

Davant de la magnitud i ambició dels objectius de l'ALFIN, ja en la Reunió de Praga es va proposar la creació de la International Alliance for Information Literacy <<http://www.infolit.org/IALI>> que articulés la cooperació i l'impuls de les actuacions a diversos nivells. Una de les seves accions ha estat l'organització del High-Level International Colloquium on Informational Literacy and Lifelong Learning que va tenir lloc a principis de novembre de 2005 a la Bibliotheca Alexandrina, la declaració de la qual ja hem citat, i que ha proposat la celebració d'una gran conferència internacional sobre ALFIN l'any 2008.

Per a l'IFLA, l'ALFIN i l'alfabetització contínua han passat a ser la contribució principal de les biblioteques a la Societat de la Informació, i això ha estat palès en els dos seminaris previs a la Cimera Mundial de la Societat de la Informació que va organitzar respectivament a Ginebra i a Tunis.³⁵ En l'última, feta també a Alexandria, s'afirmava que les biblioteques creen «capacitat entre els ciutadans amb la promoció de l'alfabetització informacional i donant suport i formació en l'ús eficaç dels recursos d'informació, incloses les tecnologies de la informació i comunicació. Això resulta especialment crític per a la promoció de l'agenda per al desenvolupament, perquè

32. <<http://www.certidoc.net/es/euref1-espanol.pdf>>. G8: Formació i accions pedagògiques.

33. Projecte a: <<http://www.db.dk/LIS-EU/>>. Document resultant: Kajberg, L.; Lørring, L. (2005), *European curriculum reflections on library and information science education* [en línia]. Disponible a: <<http://biblis.db.dk/Archimages/423.12.05.pdf>>.

34. <http://www.lectores.info/formacion/file.php/38/Modulos/Documentos/Dec_Toledo_2.pdf>.

35. *Libraries @ the heart of the Information Society* el 2003, disponible a: <<http://www.ifla.org/III/wsisis/proceedings2003.pdf>>, i el 2005: *Libraries: The Information Society in Action*, disponible a: <<http://www.bibalex.org/wsisisalex/>>.

els recursos humans són fonamentals per al progrés econòmic». ³⁶ I potser per això en el Pla d'Acció aprovat en la CMSI de Tunis es comprometia «el suport a les institucions educatives, científiques i culturals, incloent-hi biblioteques, arxius i museus (...) per promoure l'educació, la investigació i la innovació (...) i en particular el suport a les biblioteques en la seva funció de servei públic que subministra accés lliure i equitatiu a la informació i millora l'alfabetització en matèria de les TIC i la connectivitat de la comunitat, sobretot en les comunitats poc ateses». ³⁷

Tots aquests esdeveniments d'Alexandria mostren que, per fi, tant la UNESCO com l'IFLA han acceptat el repte de liderar de manera conjunta el desenvolupament d'una agenda internacional de l'ALFIN, amb vista a la seva promoció i expansió en tots els països i amb una pronunciada inclinació cap a la pràctica, ja que els professionals de molts països, sobretot els que estan fora d'entorns educatius formals, demanen directrius clares i models de programes i continguts que puguin servir-los de punt de partida fiable per a les seves pròpies iniciatives.

L'IFLA considera aquests problemes no com una qüestió únicament de la Secció d'ALFIN, sinó un aspecte transversal a totes les seccions i unitats, per la qual cosa va impulsar una coordinació al màxim nivell organitzatiu, capaç també de crear aliances estratègiques de llarg abast amb la UNESCO, l'OCDE i altres agències internacionals, per a l'expansió i la promoció de l'*Agenda per a l'alfabetització al llarg de la vida*. Per a aquesta coordinació, la Junta de Govern de l'IFLA va establir el 2004 un Comitè Presidencial, que ha marcat les línies prioritàries d'actuació, i els organismes públics o privats amb els quals associar-se i col·laborar per afrontar-les, i hi arribat a aquestes recomanacions en el seu informe final d'octubre 2005: ³⁸

- Promoure i augmentar el nivell de conscienciació sobre l'ALFIN entre
 - Autoritats nacionals, regionals i locals, agents socials, comunitats i públic en general
 - Institucions i entitats responsables de l'agenda educativa en un determinat entorn
 - Recursos humans de qualsevol tipus implicats en èxits formatius de la població
- Promoure i augmentar els nivells de col·laboració i coordinació d'actuacions per part de tots per a una utilització més eficaç dels recursos
- Elaborar un mapa i marc de l'alfabetització contínua, amb identificació de diferents alfabetitzacions i descripció de nivells de responsabilitat en la seva oferta per a diferents tipus de biblioteques
- Establir evidències i mesures d'impacte amb què les biblioteques puguin demostrar la seva contribució a l'èxit de competències entre la població
- Acompanyar les campanyes de promoció de l'ALFIN entre el personal de les biblioteques amb programes de formació de formadors i amb la inclusió de l'ALFIN en els plans d'estudi de les escoles de biblioteconomia i en les activitats de desenvolupament professional de col·legis i associacions professionals
- Desenvolupar un model de currículum i pla d'estudis adaptable a circumstàncies locals
- Elaborar un instrument d'acreditació de programes ALFIN i d'avaluació dels seus resultats
- Concentrar esforços a trobar solucions acceptables per al problema de la valoració i certificació dels resultats individuals, especialment en contextos d'educació no formal i informal com les biblioteques públiques o el món laboral.
- Establiment d'una fundació o fòrum internacional IFLA/UNESCO i altres socis per encarregar-se d'aquestes i altres prioritats. ³⁹

36. <<http://www.ifla.org/III/wsis/AlexandriaManifesto-es.html>>.

37. <<http://www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/6rev1-es.html>>.

38. Document inèdit de l'IFLA: GB 05-151.

39. La UNESCO ha inclòs l'ALFIN com a objectiu prioritari del seu programa *Información para todos*.

Conclusions

En aquest treball hem justificat la importància de l'ALFIN per a la ciutadania de la nostra època, i de la més genèrica *alfabetització contínua*, que comprèn la bàsica, l'ALFIN i la digital, i el seu domini al llarg i ample de la vida. També hem argumentat que, pel seu abast, ha de ser resultat global de totes les actuacions públiques en mitjans educatius formals i no formals, i cal la planificació i execució coordinada i en col·laboració de totes les institucions i professions implicades en la formació en competències bàsiques dels ciutadans.

Es requereix un suport específic de totes les administracions a les biblioteques públiques, però sobretot a les municipals ubicades en zones on es donen els majors nivells o risc d'exclusió social. Les biblioteques públiques són un instrument eficaç per a la integració, l'aprenentatge i la creació de capital social, però només en tant que puguin fer adequadament activitats com la formació en ALFIN, que incrementin la capacitat de participació ciutadana, la cohesió comunitària i el desenvolupament personal i social gràcies a l'aprenentatge.

Per a la materialització teòrica i pràctica de l'ALFIN en el nostre entorn és convenient crear algun tipus d'associació formal de professionals (no només bibliotecaris) amb experiència en plantejaments i pràctica d'ALFIN; fer anàlisis de situació; i desenvolupar fòrums locals, autonòmics i estatals que fomentin la participació i la posada en comú de les bones pràctiques i connectin amb les iniciatives internacionals, com la xarxa europea ENIL i altres organitzacions internacionals com l'Aliança Internacional, l'IFLA i la UNESCO.

També és necessària una major difusió de l'ALFIN, per la qual cosa seria convenient una campanya conjunta de conscienciació i disseminació entre autoritats locals, regionals i nacionals, líders socials, mitjans de comunicació i altres professions implicades en la facilitació de l'aprenentatge al llarg de la vida. El *Seminari de Toledo* ha de ser el punt d'arrancada que articuli l'agenda teòrica i pràctica a Espanya, a través de l'establiment de fòrums locals, provincials, autonòmics i nacionals i el llançament d'una declaració bàsica de principis que sigui objecte d'una difusió molt àmplia.

Bibliografia

- AMERICAN ASSOCIATION OF SCHOOL LIBRARIANS AND ASSOCIATION FOR EDUCATIONAL COMMUNICATIONS AND TECHNOLOGIES (AASL/AECT). *Information Power: Building Partnerships for Learning* [en línia]. Chicago: ALA, 1998. Disponible a: <http://www.ala.org/ala/aasl/aaslproftools/informationpower/InformationLiteracyStandards_final.pdf>. [Consulta: 15.11.2005].
- AMERICAN LIBRARY ASSOCIATION. PRESIDENTIAL COMMITTEE ON INFORMATION LITERACY. *Presidential Committee on Information Literacy: Final Report* [en línia]. Chicago: ALA, 1989. Disponible a: <<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/presidential.htm>>. [Consulta: 15.11.2005].
- ASSOCIATION OF COLLEGE AND RESEARCH LIBRARIES (ACRL). «Normas sobre aptitudes para el acceso y uso de la información en la Educación Superior». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, núm. 60 (setembre 2000), p. 93-110. També disponible a: <<http://www.aab.es/pdfs/baab60/60a6.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- . «Guidelines for instruction programs in academic libraries». *College and Research Libraries News*, vol. 63, núm. 10 (2002), p. 732-735. També disponible a: <<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/guidelinesinstruction.htm>>. [Consulta: 15.11.2005]
- . «Características de los programas de alfabetización en información que sirven como ejemplo de las mejores prácticas». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, núm. 70

- (març 2003), p. 67-72. També disponible a: <<http://www.aab.es/pdfs/baab70/70a4.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- ASSOCIATION OF COLLEGE AND RESEARCH LIBRARIES. INSTRUCTION SECTION (ACRL-IS). «Objetivos de formación para la Alfabetización en Información: un modelo de declaración para bibliotecas universitarias». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, núm. 65 (diciembre 2001), p. 47-71. També disponible a: <<http://www.aab.es/pdfs/baab65/65a3.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- . «Agenda para la investigación en instrucción bibliográfica y alfabetización informacional (ALFIN)» [en línia]. Disponible a: <<http://www.um.es/fccd/anales/ad08/ad0816.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- . «Bibliography of citations related to the research agenda...» [en línia]. 2005. Disponible a: <<http://www.ala.org/ala/acrlbucket/is/iscommittees/webpages/research/bibcitations.htm>>. [Consulta: 15.11.2005].
- AUSTRALIAN AND NEW ZEALAND INSTITUTE FOR INFORMATION LITERACY. «El marco para la alfabetización informacional en Australia y Nueva Zelanda. Principios, normas y práctica». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, núm. 73 (diciembre 2003), p. 109-120. També disponible a: <<http://www.aab.es/pdfs/baab73/73a4.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- BAWDEN, D. «Revisión de los conceptos de alfabetización informacional y alfabetización digital». *Anales de documentación*, 5 (2002). També disponible a: <<http://www.um.es/fccd/anales/ad05/ad0521.pdf>>.
- BASILI, Carla (dir). *Information Literacy in Europe: A First Insight into the State of the Art of Information Literacy in the European Union*. Roma: Consiglio Nazionale delle Ricerche, 2003.
- BENITO MORALES, Félix. «Nuevas necesidades, nuevos problemas. Fundamentos de la alfabetización en información». En: José A. Gómez Hernández (coord). *Estrategias y modelos para enseñar a usar la información: guía para docentes, bibliotecarios y archiveros*. Murcia: KR, 2000, p. 11-75. També disponible a: <<http://eprints.rclis.org/archive/00004672/02/EMPEUcap1.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- . «La alfabetización en información en centros de primaria y secundaria». En: José A. Gómez Hernández (coord). *Estrategias y modelos para enseñar a usar la información: guía para docentes, bibliotecarios y archiveros*. Murcia: KR, 2000, p. 79-130. <<http://eprints.rclis.org/archive/00004672/02/EMPEUcap2.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- BERTOT, John Carlo; MCCLURE, Charles R.; JAEGER, Paul T. *Public Libraries and the Internet 2004: Survey Results and Findings* [en línia]. 2005. Disponible a: <<http://www.nclis.gov/stat-surv/2004.plinternet.study.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- BRUCE, Christine. «Las siete caras de la alfabetización en información en la enseñanza superior». *Anales de Documentación*, núm. 6 (2003), p. 289-294. També disponible a: <www.um.es/fccd/anales/ad06/ad0619.pdf>. [Consulta: 15.11.2005].
- BYRNE, Alex. «La alfabetización informacional desde una perspectiva global: el desastre agudiza nuestras mentes» [en línia]. 2005. Disponible a: <<http://www.um.es/fccd/anales/ad08/ad0801.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- CHEVILLLOTTE, Sylvie. «Bibliothèques et information literacy: un état de l'art». *Bulletin des Bibliothèques de France*, vol. 50, núm. 2 (2005), p. 42-49. També disponible a: <<http://www.enssib.fr/bbf-2005-2/bbf-2005-02-0042-007.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- CILIP. «Alfabetización en información: la definición de CILIP (UK)». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, núm. 77 (diciembre 2004), p. 79-84. També disponible a: <<http://gt11.edu.um.es:8080/jgomez/doctorado/AlfinCILIP.doc>>. [Consulta: 15.11.2005].
- CORRALL, Sheila M. *Information Capability: the Need for Professional Leadership* [en línia]. 2003. Disponible a: <<http://www.cilip.org.uk/aboutcilip/howcilipworks/president/eventsarchive/actioninfoliteracy.htm>>. [Consulta: 15.11.2005].

- COUNCIL OF AUSTRALIAN UNIVERSITY LIBRARIANS (CAUL). «Normas sobre alfabetización en información». 1a edició. *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, núm. 68 (novembre 2002), p. 67-90. També disponible a: <<http://www.aab.es/pdfs/baab68/68a4.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- CUEVAS, Aurora; VIVES, Josep Ferran. «La competencia lectora en el estudio PISA. Un análisis desde la alfabetización en información». *Anales de Documentación*, vol. 8 (2005), p. 51-70. També disponible a: <<http://www.um.es/fccd/anales/ad08/ad0804.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- FUNDACIÓN GERMÁN SÁNCHEZ RUIPÉREZ, INSTITUTO IDEA. *Las bibliotecas escolares en España*. Salamanca: Fundación Germán Sanchez Ruipérez, 2005. Estudi de camp disponible a: <http://www.fundaciongsr.es/pdfs/bibliotecas_escolares.pdf>. [Consulta: 15.11.2005].
- GARCÍA GÓMEZ, F. J. «La formación de usuarios en la biblioteca pública virtual. Recursos y procedimientos en las bibliotecas públicas españolas». *Anales de Documentación*, núm. 7 (2004), p. 97-122. També disponible a: <<http://www.um.es/fccd/anales/ad07/ad0707.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- ; DÍAZ GRAU, A. «La formación de usuarios en las bibliotecas públicas españolas: análisis de las principales experiencias desarrolladas». *Boletín Asociación Andaluza Bibliotecarios*, núm. 65 (deseembre 2001), p. 27-46. També disponible a: <<http://www.aab.es/pdfs/baab65/65a2.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- GENDINA, Natalia. «The conception of a person's information culture formation» [en línia]. 2005. Disponible a: <http://confifap.cpic.ru/upload/conf2005/reports/Gendina_en_ed.doc>. [Consulta: 15.11.2005].
- GODWIN, Peter. «Information literacy, but at what level?». En: Allan Martin; Hannelore Rader (ed.). *Information & IT Literacy: Enabling Learning in the 21st Century*. Londres: Facet, 2003, p. 88-97.
- GÓMEZ HERNÁNDEZ, José A. (coord.). *Estrategias y modelos para enseñar a usar la información: guía para docentes, bibliotecarios y archiveros*. Murcia: KR, 2000. També disponible a: <<http://eprints.rclis.org/archive/00004672/>>. [Consulta: 15.11.2005].
- ; PASADAS UREÑA, Cristóbal. «Information literacy developments and issues in Spain». *Library Review*, vol. 52, núm. 7 (2003), p. 340-348.
- ; LICEA DE ARENAS, Judith. «El compromiso de las bibliotecas con el aprendizaje permanente. La alfabetización informacional». En: P. López; J. Gimeno (coord.). *Información, conocimiento y bibliotecas en el marco de la globalización neoliberal*. Gijón: TREA, 2005, p. 145-180.
- GOULDING, Anne. «Libraries and social capital». *Journal of Librarianship and Information Science*, vol. 36, núm. 1 (març 2004), p. 3-6.
- JEHLIK, Theresa. «Information literacy in the public library» [en línia]. 2004. Disponible a: <<http://www.nebraskalibraries.org/nlaquarterly/2004-4-Jehlik.htm>>. [Consulta: 15.11.2005].
- JULIEN, Heidi; BREU, Reagan D. «Instructional practices in Canadian public libraries». *Library and Information Science Research*, vol. 27, núm. 3 (estiu 2005), p. 281-301.
- MINISTERIO DE CULTURA. SUBDIRECCIÓN GENERAL DE COORDINACIÓN BIBLIOTECARIA; FUNDACIÓN GERMÁN SÁNCHEZ RUIPÉREZ. «Informe de situación de las bibliotecas públicas en España 2000-2003» [en línia]. 2005. Disponible a: <http://travesia.mcu.es/documentos/informe_bp_2003.pdf>. [Consulta: 15.11.2005].
- MLA. MUSEUMS, LIBRARIES, ARCHIVES (London). *Inspiring Learning for All* [en línia]. 2004. Disponible a: <<http://www.inspiringlearningforall.gov.uk/>>. [Consulta: 15.11.2005].
- OWUSU-ANSAH, Edward K. «Information literacy and the academic library: a critical look at a concept and the controversies surrounding it». *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 29, núm. 4 (2003), p. 219-230.

- RYCHEN, Dominique Simone; SALGANIK, Laura Hersh (ed.). *Key Competencies for a Successful Life and a Well-functioning Society*. Göttingen: Hogrefe & Huber, 2003. Edició en castellà: *Las competencias clave para el bienestar personal, social y económico*. Archidona (Málaga): Aljibe, 2006.
- SALABERRÍA, R. «Autodidactas ante, bajo, cabe, con, contra, de desde, en bibliotecas». *Educación y Biblioteca*, núm. 114 (2000), p. 48-56.
- SCONUL. «Aptitudes para el acceso y uso de la información: la postura de SCONUL» [en línia]. Disponible a: <<http://www.aab.es/pdfs/baab62/62a4.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- SKOV, Annette. «Information literacy and the role of public libraries» [en línia]. 2004. Disponible a: <http://www.splq.info/issues/vol37_3/02.htm>. [Consulta: 15.11.2005].
- THOMPSON, S.; CODY, J. (ed.). *Information Literacy Meeting of Experts: Final Report* [en línia]. 2003. Disponible a: <<http://www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/post-infolitconf&meet/FinalReportPrague.pdf>>. [Consulta: 15.11.2005].
- TOWN, J. Stephen. «Information literacy: definition, measurement, impact». En: Allan Martin; Hannelore Rader (ed.). *Information & IT Literacy: Enabling Learning in the 21st Century*. Londres: Facet, 2003, p. 57-62.
- VIRKUS, Sirje. «Information literacy in Europe: a literature review». *Information Research*, vol. 8, núm. 4 (juliol 2003). També disponible a: <<http://informationr.net/ir/8-4/paper159.html>>. [Consulta: 15.11.2005].
- VIVES I GRÀCIA, J. «Formación en el uso de la información en las bibliotecas de la Universidad Politécnica de Cataluña». En: Anabad. *Foro Biblioteca y Sociedad* [en línia]. 2004a. Disponible a: <<http://www.anabad.org/admin/archivo/docdow.php?id=166>>. [Consulta: 15.11.2005].
- . «Disseny d'un programa d'aprenentatge de competències en l'ús i accés de la informació». En: *3er Congrés Internacional «Docència Universitària i Innovació»*. Girona, 2004b. També disponible a: <<http://www.cobdc.org/grups/alfincat/documents.html>>. [Consulta: 15.11.2005].
- . «La investigación sobre alfabetización en información en España: el grupo de trabajo "Alfincat" del Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya» [en línia]. 2004c. Disponible a: <<http://www.anabad.org/admin/archivo/docdow.php?id=167>>. [Consulta: 15.11.2005].
- WEBBER, Sheila; JOHNSTON, Bill. *Information Literacy: Definitions and Models* [en línia]. Disponible a: <<http://dis.shef.ac.uk/literacy/definitions.htm>>. [Consulta: 15.11.2005].

Cristóbal Pasadas Ureña. Bibliotecari de la Universitat de Granada. És autor de diversos articles sobre alfabetització informacional (ALFIN) i traductor a l'espanyol de les normes i altres documents d'ALFIN; ha estat membre de la junta de govern de l'IFLA entre 2001 i 2005 i coordinador del Comitè Presidencial de l'IFLA sobre l'Agenda Internacional per a l'Alfabetització Contínua (2004-2005).

José Antonio Gómez Hernández. Doctor en Filosofia. Bibliotecari de la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació (1984-1989). Professor titular de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Múrcia des de 1988. Degà de la Facultat de Ciències de la Documentació (1996-2000). Director de la revista *Anales de Documentación* (1998-2002). Coordinador de Cultura de la Universitat de Múrcia (2002-2005-). President d'Anabad-Murcia. Membre de la Information Literacy Section d'IFLA, així com del grup ThinkEPI.